Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en Veiligheid
Ministerie van Justitie en Veiligheid

Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 55

Oktober 2021

Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 55

Radicalisering - Extremisme - Terrorisme

Oktober 2021

1. Dreigingsniveau

Het dreigingsniveau wordt op basis van DTN 55 vastgesteld op niveau 3. Er zijn op dit moment in Nederland personen die radicaliseren of sterk geradicaliseerd zijn en een dreiging (kunnen) vormen voor de nationale veiligheid. De jihadistische beweging in Nederland blijft hierin een belangrijk element. Verscheidene rechtszaken en arrestaties in deze DTN-periode, zoals die in Eindhoven van 23 september, tonen dit aan. Momenteel zijn er geen concrete aanwijzingen dat personen in Nederland een aanslag voorbereiden, maar dit is wel voorstelbaar. Ook vanuit rechts-extremistische hoek is een aanslag voorstelbaar, maar de huidige dreiging vanuit jihadistische en rechts-extremistische hoek leidt niet tot een hoger dreigingsniveau.

Nederlandse jihadistische beweging

De jihadistische dreiging tegen Nederland blijft onveranderd in stand en wordt in Nederland nog steeds als de grootste terroristische dreiging beschouwd. Op dit moment is jihadistisch geweld door alleenhandelende daders of kleine groepen in Nederland het meest voorstelbaar. De jihadistische beweging is gefragmenteerd, zowel sociaal als ideologisch. Dit betekent echter niet dat er geen dreiging van de beweging uitgaat. Vanwege verdeeldheid, beperkte initiatieven en veiligheidsbewustzijn, is er nauwelijks sprake van mobilisatie of groei van de beweging.

Op de drie Terroristenafdelingen (TA) in Nederland verblijven nog altijd tientallen verdachte en veroordeelde jihadisten. Verschillende jihadistische gedetineerden, onder wie een aantal mannen die gedetineerd waren vanwege hun deelname aan de strijd in Syrië en Irak, komen naar verwachting volgend jaar in Nederland vrij. Zoals eerder in DTN 51 beschreven kan van deze terugkeerders worden aangenomen dat ze veelal geen afstand hebben genomen van het gewelddadige gedachtegoed van ISIS en ervaring hebben met wapens, explosieven en extreem geweld.

Rechts-terrorisme

De voorstelbaarheid van een terroristische aanslag in Nederland uit rechts-extremistische hoek is vooral gebaseerd op de betrokkenheid van jonge Nederlandse mannen bij internationale, online accelerationistische netwerken. Het accelerationisme is een rechts-extremistische ideologie die via diverse – voornamelijk besloten – sociale mediaplatformen wordt verspreid. De aanhangers verheerlijken en rechtvaardigen terroristisch

geweld om versneld een rassenoorlog te ontketenen. Hierdoor willen zij chaos creëren in de samenleving waarin het huidige politieke bestel kan worden vervangen door een witte (nationaalsocialistische) etnostaat. Vanuit dit gedachtegoed zijn de afgelopen drie jaar in westerse landen enkele terroristische aanslagen gepleegd. In Nederland gaat het om ten minste een paar honderd Nederlanders van tussen de 12 en 20 jaar, die veel tijd online doorbrengen op internationale fluïde netwerken waar zich wereldwijd enkele duizenden deelnemers manifesteren. Voor wat betreft de Nederlandse deelnemers kan worden geconstateerd dat zij relatief vaak lijken te kampen met psychosociale problematiek en een gebrekkig sociaal vangnet hebben.

Aanslagen

Het aantal terroristische aanslagen in Europa was in de eerste helft van 2021 lager ten opzichte van de eerste helft van 2020. De afgelopen DTN-periode waren er in Europa twee aanslagen die mogelijk als jihadistisch of radicaalislamitisch te kwalificeren zijn. Deze aanslagen passen in het beeld van de laatste jaren in Europa. Ook nu ging het om alleenhandelende daders, hanteerden zij een eenvoudige modus operandi, was er een beperkt aantal slachtoffers en waren politieagenten een voorkeursdoelwit.

Mondiaal jihadisme

Op het gebied van mondiaal jihadisme doen zich ontwikkelingen voor die relevant zijn voor het terroristische dreigingsbeeld voor Nederland. ISIS heeft de laatste jaren een transformatie ondergaan van een organisatie die primair gericht was op de strijd in het kerngebied Irak en Syrië, tot een organisatie die meer en meer gericht is op het voeren van een wereldwijde jihad. Voor ISIS' mondiale ambitie heeft sub-Sahara Afrika aan belang gewonnen. Verdere versteviging van de positie van ISIS- en Al Qa'ida-getrouwe groeperingen in sub-Sahara Afrika kan leiden tot het ontstaan van jihadistische veilige havens aldaar. De machtsovername van de Taliban in Afghanistan kan op termijn de voedingsbodem voor en bewegingsruimte van terroristische organisaties, zoals Al Qa'ida, in het land versterken. Gelet op de lokale ambities van de Taliban, bestaat er (nog) geen directe dreiging tegen Nederland.

2. Dreiging in en tegen Nederland

Aanhangers van het mondiale jihadisme vormen nog steeds de grootste terroristische bedreiging voor Nederland. De aan het jihadisme inherente dreiging tegen Nederland en Nederlandse belangen blijft ten opzichte van het voorgaande DTN onveranderd in stand. Jihadisten hebben de overtuiging dat zij een heilige oorlog voeren tegen de gepercipieerde vijanden van de islam. Tot die vijanden behoort in hun optiek ook de westerse samenleving waar Nederland deel van uitmaakt.

De Nederlandse jihadistische beweging

Het is lastig te voorspellen wie binnen de jihadistische context in Nederland de stap naar geweld zou kunnen zetten. Dit wordt nog eens extra bemoeilijkt doordat vanaf het midden van het vorige decennium de aard van het jihadistisch geweld in Europa is verschoven van grootschalige aanslagen door meerdere daders naar meer geïmproviseerde aanslagen door alleenhandelende daders. Doordat deze daders hun aanslag doorgaans alleen voorbereiden en met relatief eenvoudige middelen zoals een mes uitvoeren, is de pakkans kleiner dan wanneer zij in groepsverband opereren. Mede vanwege deze geringe pakkans moedigen terroristische organisaties als ISIS en Al Qa'ida in hun propaganda expliciet individuen aan om kleinschalige aanslagen te plegen.

In Nederland is jihadistisch geweld door alleenhandelende daders of kleine groepen momenteel het meest voorstelbaar en vormen aanhangers van het mondiale jihadisme nog altijd de grootste terroristische dreiging.
De mogelijkheid dat er in groepsverband terroristisch geweld gepleegd wordt bestaat echter ook nog steeds. Naast het feit dat van jihadisten een concrete geweldsdreiging uit kan gaan, kunnen zij ook op niet-geweldadige wijze bijdragen aan de jihadistische beweging, bijvoorbeeld door het verspreiden van online propaganda of het inzamelen van geld ten bate van de jihadistische strijd.

De Nederlandse jihadistische beweging kent de laatste jaren een min of meer stabiel aantal aanhangers. Sinds de sterke toename van het aantal aanhangers vóór 2018 bestaat de beweging in Nederland uit ongeveer vijfhonderd personen. Er is in beperkte mate sprake van zowel toe- als uittreding, waarmee de omvang van de beweging feitelijk onveranderd blijft. Groei van de beweging wordt, vanwege verdeeldheid en voorzichtigheid binnen de groep, op dit moment niet waarschijnlijk geacht.

De beweging bestaat uit verschillende netwerken en gelijkgestemde individuen. De netwerken hebben in de meeste gevallen een weinig hiërarchisch karakter; leiderschap en een vaste rolverdeling ontbreken veelal. Wel is er sprake van een zogenaamde hoofdstroom van de beweging: een bovenregionaal netwerk bestaande uit individuen en netwerken. De meeste openlijke activiteiten, zowel online als offline, van jihadisten in Nederland kunnen gerelateerd worden aan deze hoofdstroom.

Het overheidsoptreden van de afgelopen jaren heeft er mede toe geleid dat de jihadistische beweging minder slagkracht heeft. Ingegeven door ervaringen met (strafrechtelijke) verstoring van jihadistische activiteiten in de afgelopen, jaren is er binnen de beweging sprake van een sterk veiligheidsbewustzijn. Het karakter van jihadistische activiteiten, zoals propagandaverspreiding, is hierdoor kleinschaliger, anoniemer en minder publiek. Daarnaast wordt het jihadistische landschap, zoals ook benoemd in voorgaande DTN's, nog steeds verdeeld door de aanwezigheid van aanhangers van verschillende ideologische stromingen binnen het jihadisme die elkaar doorgaans op afstand houden. Het ontbreekt de beweging momenteel aan verbindende, nationale of internationale thema's en inspirerende, charismatische en nationaal samenbindende figuren die aansporen tot overbrugging van de verschillen tussen deze stromingen en daarmee tot een nieuwe opleving.

Verminderde manifestatie van online jihadistische content

In de afgelopen twee jaar is in de DTN's structureel aandacht besteed aan online propaganda en de online jihadistische beweging in Nederland. De arrestaties in de afgelopen jaren van personen die betrokken waren bij de online verspreiding van ISIS-propaganda, hebben zeer waarschijnlijk bijgedragen aan de afgenomen zichtbaarheid en de verspreiding van jihadistische content binnen de Nederlandse beweging. Ook het verwijderen van online propaganda draagt daar waarschijnlijk aan bij. Met enige regelmaat worden jihadistische propagandasites offline gehaald, zoals in augustus dit jaar. Het onverminderde belang van online propaganda voor de instandhouding van de jihadistische beweging betekent evenwel dat jihadisten online actief zullen blijven. Zie bijvoorbeeld DTN 52.

Arrestaties

Op 23 september 2021 werden negen jihadisten uit Eindhoven aangehouden op verdenking van het voorbereiden van een terroristisch misdrijf, lidmaatschap van een terroristische organisatie en deelnemen en meewerken aan training voor jihadisme. De verdachten zijn tussen de 18 en 31 jaar oud en sympathiseren met het gedachtegoed van ISIS. De groep zou regelmatig bij elkaar zijn gekomen om fysiek te trainen, gewelddadige jihadistische video's te kijken en jihadistische strijdliederen te zingen. De arrestatie vond plaats nadat leden van de groep plannen zouden hebben besproken voor een gerichte aanval op enkele prominente Nederlandse politici. Bij huiszoekingen werden geen wapens aangetroffen. Deze arrestaties tonen aan dat er nog steeds een concrete (aanslag-) dreiging kan uitgaan van de Nederlandse jihadistische beweging. De afgelopen jaren zijn de Nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten in staat geweest binnen netwerken gecoördineerde aanslagen tijdig te onderkennen en te voorkomen.

In april is een 18-jarige man uit Reuver opgepakt op verdenking van het voorbereiden van een terroristisch misdrijf. Hij nam deel aan een chatgroep op Telegram waar instructies werden gedeeld voor het maken van explosieven en bomgordels. In diezelfde chatgroep zat ook een Franse vrouw, die eerder die maand werd aangehouden op verdenking van het willen plegen van een zelfmoordaanslag.

Diezelfde maand werd eveneens een 43-jarige man uit Syrië aangehouden in een asielzoekerscentrum in Sint Annaparochie, op verdenking van jarenlange betrokkenheid bij terroristische acties van ISIS en andere strijdgroepen in Syrië en Irak.

Strafzaken en detentie

De afgelopen maanden zijn er diverse jihadistisch en/of recht-extremistisch gerelateerde rechtszaken geweest, waarbij opvalt dat er in enkele gevallen ook tbs is opgelegd. In deze gevallen oordeelde de rechter dat door de psychosociale problematiek van de verdachten de kans op recidive zeer groot was als er geen aanvullende behandeling zou komen. Zo kreeg afgelopen april een 32-jarige Amsterdammer 5 maanden celstraf en tbs met voorwaarden opgelegd voor bedreiging met een terroristische oogmerk op de Pride in de zomer van 2020. In een andere strafzaak veroordeelde de

rechtbank Den Haag een vrouw uit Uithoorn tot zes jaar cel en tbs met dwangverpleging, vanwege haar rol als beheerster van een ISIS-propagandakanaal op Telegram. Met deze uitspraak krijgt voor het eerst een Nederlandse vrouw een aanzienlijke straf voor haar opruiende rol binnen de jihadistische beweging.

Daarnaast werden in enkele strafzaken ook deels voorwaardelijke gevangenisstraffen opgelegd, waardoor veroordeelden na hun vrijlating onder (strafrechtelijk) toezicht blijven staan en zich gedurende hun proeftijd aan bepaalde voorwaarden moeten houden. Dat was bijvoorbeeld het geval bij een 19-jarige man die op 13 oktober werd veroordeeld tot twaalf maanden jeugddetentie vanwege het bedreigen van schrijfster Lale Gül en voor het dreigen met een terroristisch misdrijf. De man stuurde Gül onder meer ISIS-filmpjes en berichten, waarin stond dat ze 'officieel op de zwarte lijst van sharia4holland' staat, en dreigde met een aanslag. Uit een uitgebracht rapport kan worden afgeleid dat er bij deze persoon sprake was van een radicaliseringsproces. Een ander voorbeeld is een vrouw uit Gouda die tot drieënhalf jaar cel, waarvan een jaar voorwaardelijk, werd veroordeeld omdat zij in 2013 afreisde naar Syrië en zich later aansloot bij ISIS. De rechtbank rekende het deze vrouw extra zwaar aan dat zij tot het einde aan toe bij ISIS had verbleven.

In de eerste helft van 2021 stonden ook verscheidene statushouders voor de rechter. Een deel van hen wordt vervolgd voor deelname of zelfs leidinggeven aan jihadistische strijdgroepen; steeds vaker daarnaast eveneens voor oorlogsmisdaden. Veelal gaat het daarbij om misdrijven die in het verleden in het buitenland zijn begaan, doorgaans in Syrië. Toch komt het ook voor dat personen met een asielachtergrond ook na aankomst in Nederland betrokken blijven bij de activiteiten van jihadistische organisaties in hun land van herkomst. Zo werd in mei 2021 een Libische man uit Vlaardingen veroordeeld tot een celstraf van vier jaar vanwege deelname aan de Libische terroristische organisatie Ansar al-Sharia. De man reisde volgens het OM enkele malen vanuit Nederland naar Libië, waar hij contact had met hooggeplaatste leiders van de organisatie. Ook vanuit Nederland bleef de man zich met de strijd in zijn moederland bemoeien.

Er zijn vooralsnog weinig indicaties dat asielzoekers of statushouders die verdacht worden van deelname aan terroristische organisaties in het

buitenland ook een dreiging voor Nederland vormen. Hun activiteiten voor jihadistische groeperingen lijken doorgaans verbonden met, en gericht op, de strijd in het land van herkomst.

Netwerkvorming

Nog altijd verblijven er tientallen verdachte en veroordeelde jihadisten op de Terroristenafdeling (TA) in de gevangenissen in Vught, Rotterdam en Zwolle. Binnen de TA's vindt netwerkvorming en onderlinge beïnvloeding plaats, wat kan bijdragen aan de dreiging die uitgaat van terrorisme-gedetineerden.

Verschillende jihadistische gedetineerden, onder wie een aantal mannen dat gedetineerd was vanwege deelname aan de strijd in Syrië en Irak, komen naar verwachting volgend jaar in Nederland vrij. Van het merendeel van de terugkeerders wordt aangenomen dat ze ook na detentie geen afstand hebben genomen van het extremistische en/of gewelddadige gedachtegoed en bovendien ervaring met wapens, explosieven en extreem geweld hebben. Het is echter te vroeg om te zeggen of zij ook na hun detentie zullen terugkeren naar hun jihadistische netwerken of dat zij (nog) bereid zijn tot het plegen van aanslagen.

Vanuit de Nederlandse jihadistische beweging is er al jaren aandacht voor de situatie op de TA's. Zo worden er ervaringen gedeeld van 'broeders en zusters' die op de TA hebben verbleven en worden protestacties georganiseerd om aandacht te vragen voor het lot van gedetineerde jihadisten. Daarnaast worden er oproepen gedaan om nog vastzittende jihadistische gedetineerden moreel te steunen. In mei 2021 werd een bekende Nederlandse jihadist weggestuurd bij een gevangenispoort van de TA waar hij zelf jaren eerder verbleef.

Terrorismeveroordeelden zonder rechtmatig verblijf

In Nederland is sprake van een groeiende groep personen van wie het Nederlanderschap of de verblijfsstatus is ingetrokken vanwege een terrorismeveroordeling of het lidmaatschap van een terroristische organisatie. Een deel van deze groep bevindt zich nog in terrorisme-detentie en zal de komende jaren in vrijheid komen, een ander deel is reeds op vrije voeten. Intrekking van het Nederlanderschap of de verblijfsstatus doorkruist trajecten vanuit het lokaal bestuur en de veiligheidsketen op

het gebied van bijvoorbeeld deradicalisering of re-integratie. Het handelingsperspectief en het zicht op deze terrorismeveroordeelden in Nederland wordt daarmee beperkt. Een uitspraak van de Raad van State van april dit jaar dat ongedocumenteerde Marokkanen in de meeste gevallen niet langer in vreemdelingenbewaring gehouden mogen worden zorgt voor verdere inperking van de mogelijkheden voor toezicht. De Raad van State komt tot dit oordeel omdat geen zicht bestaat op uitzetting op redelijke termijn omdat Marokko momenteel geen medewerking verleent aan gedwongen terugkeer naar dat land. Nu Marokkaanse terrorismeveroordeelden zonder rechtmatig verblijf niet meer in vreemdelingenbewaring geplaatst kunnen worden, vervalt opnieuw een instrument voor het toezicht op deze groep. Deze situatie zou mogelijk kunnen leiden tot een verhoogde dreiging tegen de nationale veiligheid. Afhankelijk van het individuele geval blijft toezicht in de vorm van vreemdelingrechtelijke maatregelen zoals een gebiedsgebod en meldplicht overigens mogelijk. Daarnaast kiezen sommige van deze terrorismeveroordeelden er voor om middels zelfstandig vertrek Nederland te verlaten.

Nederlandse uitreizigers en terugkeerders

Vanaf het voorjaar 2020 bestaat er een bestand tussen Turkije en Rusland met betrekking tot Noordwest-Syrië. Sindsdien is de situatie voor de Nederlandse uitreizigers daar vrijwel ongewijzigd. Indien de strijd weer oplaait, is het waarschijnlijk dat een deel van de mannelijke uitreizigers mee zal strijden en mogelijk als gevolg daarvan omkomt of in handen valt van het Syrische regime.

Dreiging van uitreizigers voor de nationale veiligheid

De afgelopen jaren zijn uitreizigers die voorheen aanwezig waren in Syrië en Irak druppelsgewijs teruggekeerd. Het varieert per individu in hoeverre zij na hun terugkeer een dreiging vormen. Zo zijn geslacht, leeftijd, gevechtservaring, duur van het verblijf en mate van ideologische gedrevenheid belangrijke factoren voor deze mogelijke dreiging. Het is mogelijk dat een deel van de resterende uitreizigers in de regio op termijn terugkeert naar Nederland. Het gros van de uitreizigers heeft de Nederlandse nationaliteit en recht op toegang tot Nederland. De bewegingsvrijheid van de uitreizigers die nu in Syrisch-Koerdische opvangkampen zitten zal op middellange termijn mogelijk toenemen. Zo bestaat de mogelijkheid dat de Koerdische autoriteiten op enig moment (naast Syrische en Iraakse

vrouwen) in deze opvangkampen ook de westerse uitreizigsters gaan vrijlaten. Tot nu toe is dit nog niet gebeurd. Daarnaast zijn er sinds medio 2019 met enige regelmaat ontsnappingen van vrouwen uit opvangkampen in Syrië. Een deel van de (ontsnapte) vrouwen zal waarschijnlijk de wens hebben terug te keren naar Nederland, een ander deel zal zich waarschijnlijk in de regio vestigen. Daarbij is het mogelijk dat een deel omkomt door het geweld.

Van de reeds ontsnapte Nederlandse vrouwen uit opvangkampen is te verwachten dat een deel zich uiteindelijk bij een Nederlandse diplomatieke vertegenwoordiging zal melden, waarbij die in Turkije het meest voor de hand liggen. In voorkomende gevallen zal dat uiteindelijk leiden tot gecontroleerde terugkeer.

De risico's rondom de terugkeer van uitreizigers naar Nederland zijn diverse malen in het DTN beschreven. Van terugkeerders gaat een potentiële dreiging uit vanwege het lange verblijf bij terroristische groepen, de strijdervaring, het meemaken en toepassen van excessief geweld en de langdurige onderdompeling in de gewelddadige jihadistische ideologie. Een deel van de uitreizigers zal het jihadistische gedachtegoed na terugkeer en na eventuele detentie zeer waarschijnlijk trouw blijven. Een aantal heeft door hun uitreis bewezen bereid te zijn actief invulling te geven aan hun jihadistische idealen.

Op termijn zijn er ook risico's voor de (nationale) veiligheid indien Nederlandse uitreizigers in detentie of opvangkampen in Noordoost-Syrië blijven. Zij kunnen vrijkomen of ontsnappen en zich (her)aansluiten bij terroristische groepen. Zo lang de Nederlandse uitreizigers in de regio blijven, vormen zij geen directe bedreiging voor de Nederlandse nationale veiligheid. Het zicht op hun handelingen is dan mogelijk wel beperkt(er). Vrijgekomen uitreizigers zouden (ongezien) naar Nederland kunnen terugkeren. Dit laatste heeft zich – voor zover bekend – nog niet voorgedaan.

Minderjarige kinderen van Nederlandse uitreizigers

De kinderen van Nederlandse uitreizigers zijn overwegend erg jong. Zij zijn meestal geboren na de uitreis van hun ouders. Gezien deze doorgaans zeer jonge leeftijd is de kans op vergaande radicalisering en indoctrinatie als

gevolg van hun verblijf in het strijdgebied en in de opvangkampen vooralsnog beperkt. Een langer verblijf kan er echter aan bijdragen dat de dreiging die van minderjarigen uitgaat toeneemt.

ISIS houdt zich al geruime tijd bezig met het smokkelen van kinderen uit het al-Hawl opvangkamp in Noordoost Syrië naar de Syrische Badiya woestijn om ze daar militair te trainen. Het betreft het uitgestrekte gebied in Oost-Syrië ten westen van de Eufraat waar ISIS trainingskampen runt en de groepering de voornaamste bewegingsvrijheid in Syrië geniet. Het is mogelijk dat deze getrainde jongens ook voor internationale aanslagen worden ingezet. ISIS richt zich momenteel voor de hergroepering en aanwas van capaciteiten onder meer op het potentieel dat de gedetineerden in Noordoost-Syrië vormen.

Dreiging van terugkeerders: verschil tussen mannen en vrouwen

In algemene zin geldt dat mannelijke uitreizigers een grotere (gewelds) dreiging vormen dan vrouwelijke uitreizigers, omdat het voeren van een militaire strijd – waaronder ook het plegen van aanslagen – in de jihadistische ideologie voornamelijk, maar niet uitsluitend, is voorbehouden aan mannen. Zowel mannelijke als vrouwelijke uitreizigers kunnen ook op een niet-gewelddadige wijze bijdragen aan de jihadistische dreiging, door activiteiten te ontplooien zoals kennisverdieping, verspreiding en vervaardiging van propaganda, het verbinden van jihadistische netwerken en fondsenwerving.

Terrorismefinanciering

In Nederland is sprake van verschillende vormen van terrorismefinanciering. Zo werd de eerdergenoemde vrouw uit Uithoorn behalve voor deelname aan een terroristische organisatie, opruiing en oorlogsmisdrijven ook veroordeeld voor het overtreden van de Sanctiewet. Naast financiering ten bate van jihadistische organisaties die actief zijn in het strijdgebied in Syrië en Irak, is in Nederland ook sprake van financiering van andere terroristische organisaties. Een vrouw uit Terneuzen, die in 2014 op verzoek van de Verenigde Staten werd aangehouden op verdenking van financiering van Al Shabaab, verloor dit voorjaar het kort geding dat zij aanspande om uitlevering aan, en berechting in de VS te voorkomen. Ook is sprake van terrorismefinanciering via goede doelen. Begin mei werd in Duitsland de islamitische hulporganisatie Ansaar International

verboden. Volgens het Duitse Ministerie van Binnenlandse Zaken steunde Ansaar International naast humanitaire doelen ook terroristische organisaties, waaronder Jabhat al-Nusra (inmiddels onderdeel van Hayat Tahrir al Sham), de Palestijnse Hamasbeweging en de Somalische organisatie Al Shabaab. Eén van de aan Ansaar International verbonden stichtingen die werden verboden riep op tot het doneren van geld via een Nederlandse bankrekening. Door de voortschrijdende digitalisering van het bankverkeer is het in de afgelopen jaren binnen de Europese Unie steeds gemakkelijker geworden om bankrekeningen in het buitenland te openen. Het bovengenoemde voorbeeld toont aan dat dergelijke rekeningen gebruikt kunnen worden om buiten het zicht van de eigen overheid terrorisme te financieren.

Rechts-terrorisme: de dreiging van online accelerationistische netwerken voor Nederland

De voorstelbaarheid van een terroristische aanslag in Nederland uit rechts-extremistische hoek is met name gebaseerd op de betrokkenheid van jonge Nederlandse mannen bij internationale, online accelerationistische netwerken. Mede door de aanslag op moslims in Christchurch in maart 2019, door een alleenhandelende dader die zich verbonden voelde met een internationale rechts-extremistische internetwereld, werd die geweldsdreiging los van gekende extreemrechtse organisaties duidelijk zichtbaar. Door de NCTV is in eerdere DTN's al beschreven dat jonge veelal getroebleerde Nederlanders zich aangetrokken kunnen voelen tot een groeiende rechts-extremistische internetwereld. De rechts-extremistische dreiging komt primair vanuit een nieuwe Nederlandse doelgroep van ten minste een paar honderd jonge tieners, adolescenten en jongvolwassen tussen de 12 en 20 jaar, die veel tijd online doorbrengen op internationale accelerationistische netwerken. De MIVD constateert in haar jaarverslag van 2020 dat rechts-extremistische jongeren werken voor de krijgsmacht aantrekkelijk vinden. Internationale ontwikkelingen zijn voor de MIVD reden geweest om in 2020 het onderzoek naar rechts-extremisme te intensiveren.

Behalve de jonge leeftijd valt op dat relatief veel van deze jongeren lijken te kampen met psychische problematiek en een gebrekkig sociaal vangnet hebben. Dit wordt ook in landen als Groot-Brittannië waargenomen.
De AIVD schat de accelerationistische beweging wereldwijd op enkele

duizenden waaronder waarschijnlijk ten minste een paar honderd Nederlanders.

Het accelerationisme is een rechts-extremistische ideologie die via diverse – voornamelijk besloten – sociale mediaplatformen wordt verspreid. De aanhangers verheerlijken en rechtvaardigen terroristisch geweld om versneld een rassenoorlog te ontketenen. Hierdoor willen zij chaos creëren in de samenleving waarin het huidige politieke bestel dan kan worden vervangen door een witte (nationaalsocialistische) etnostaat.

Deze ideologie is een vast bestanddeel geworden van het rechts-extremistische landschap en heeft mede in de afgelopen twee jaar in westerse landen geleid tot enkele terroristische geweldsdaden of concrete plannen daartoe. Accelerationisten streven waarschijnlijk met name kleine tot middelgrote aanslagen na met reguliere aanslagmiddelen, zoals steek- en vuurwapens en explosieven. Daarbij richten ze zich waarschijnlijk op diverse doelwitten, van evenementen en bewindspersonen tot joodse en islamitische gemeenschappen of de vitale infrastructuur.

Accelerationisten hebben een zelf-organiserend vermogen en moedigen het plegen van geweldsdaden door kleine autonome cellen aan. Dit geeft individuele deelnemers aan de online netwerken vrijheid en maakt het online netwerk erg adaptief en weerbaar tegen interventies. De tientallen aanjagers die de heimelijke chatgroepen beheren, bepalen sterk het dikwijls gewelddadige discours binnen de online discussies. Het gebrek aan hiërarchie binnen het netwerk maakt dat er minstens zoveel terroristische gewelddreiging uitgaat van de aanjagers in deze beweging als van hun volgers.

Nederlandse accelerationisten zijn vooral actief op internationale online accelerationistische netwerken. Het Engelstalige discours van het rechtsextremistische accelerationisme klinkt binnen Nederlandstalige, rechtsextremistische chatgroepen beperkt door.

Behalve het delen van terroristische plannen verspreiden accelerationisten boodschappen van haat, versterken zij vijandbeelden en roepen ze op tot geweld. Online intimidatie van tegenstanders maakt hier ook onderdeel van uit. In het eerste half jaar van 2021 zijn in Nederland geen

aanhoudingen verricht voor terroristische misdrijven die door een rechts-extremistische ideologie geïnspireerd zijn. Wel zijn rechts-extremisten aangehouden voor onder meer haatzaaien, opruiing, dreiging en wapenbezit. Voor Nederland kan de dreiging vanuit het accelerationisme op korte termijn toenemen door de geraffineerde online werving van nieuwe leden en vermenging met andere extremistische online netwerken.

The Base en Nederland

Dat het accelerationisme ook in Nederland bij sommigen voet aan de grond krijgt, werd duidelijk tijdens de twee lopende rechtszaken tegen twee jongvolwassenen. Zij werden eind oktober 2020 in twee afzonderlijke zaken aangehouden op verdenking van 'rechts-extremistische opruiing en misdrijven met een terroristisch oogmerk' en deelname aan de Amerikaanse rechts-extremistische en accelerationistische organisatie The Base.

Deze kleine offline organisatie (circa 50 leden) met een online presentie, waarmee The Base zich onderscheidt van de hier beschreven netwerken die zich voornamelijk online manifesteren, kreeg in 2019 en 2020 meer bekendheid toen de FBI tien aanhangers arresteerde. Hierdoor kreeg de organisatie een behoorlijke klap. Niet alleen vanwege het aantal arrestanten, maar ook omdat een belangrijke leider werd opgepakt. De organisatie is in de Verenigde Staten, Canada en Groot-Brittannië als terroristisch aangemerkt. De oorspronkelijke leider en oprichter Rinaldo Nazarro verblijft momenteel in Rusland en vanuit dat land probeert hij nog steeds leden te werven en aan te zetten tot terroristische daden.

3. Dreiging in en tegen het Westen

Opnieuw aanslagen in Europa door alleenhandelende daders

Het aantal terroristische aanslagen was in de eerste helft van 2021 lager dan in de eerste helft van 2020. In de afgelopen DTN-periode waren er in Europa twee aanslagen die mogelijk als jihadistisch of radicaalislamitisch te kwalificeren zijn, hoewel verder politieonderzoek dit moet uitwijzen. Het ging om twee aanslagen in Frankrijk. Bij een politiekantoor in de Franse plaats Rambouillet werd op 23 april een politiemedewerker met een mes doodgestoken. De dader was volgens de Franse procureur geradicaliseerd en kampte tevens met persoonlijkheidsstoornissen. De man, die volgens zijn vader kampte met depressies, werd daarna ter plekke door een agent doodgeschoten. Een maand later (28 mei) volgde in Frankrijk opnieuw een aanslag waarbij een politieagent in La Chapelle-sur-Erdre (nabij Nantes) door een man werd neergestoken. De dader, een criminele veelpleger, radicaliseerde in de gevangenis en kampte met schizofrenie. Hij was bij de autoriteiten bekend om zijn radicale gedachtegoed. Uit eerder wetenschappelijk onderzoek bleek al dat psychopathologie relatief vaker voorkomt bij alleenhandelende terroristen dan bij terroristen die binnen groepsstructuren handelen.

De aanslagen passen in het beeld van de laatste jaren in Europa. Ook nu ging het om alleenhandelende daders, hanteerden zij een eenvoudige modus operandi, was er een beperkt aantal slachtoffers en zijn politieagenten - in het geval van een radicaalislamitisch of jihadistisch motief - een voorkeursdoelwit. In de twee hierbovengenoemde gevallen zijn er geen aanwijzingen dat er andere personen of jihadistische organisaties bij de aanslag betrokken waren. De solitaire voorbereiding en uitvoering van de gewelddaad maken het voor overheidsdiensten moeilijk om dit soort personen vroegtijdig te detecteren. Toch wordt de dreiging niet uitsluitend door alleenhandelende daders gevormd. In februari 2021 werd dankzij de samenwerking van Europese veiligheidsdiensten een cel opgerold in Denemarken en Duitsland. Hoewel organisaties als ISIS en Al Qa'ida ook zelf nog steeds de intentie hebben om aanslagen in Europa te plegen, is het twijfelachtig of zij daar momenteel de capaciteiten voor hebben. De verwachting is dat het genoemde normbeeld de komende tijd voor Europa zal blijven gelden.

(Mogelijke) vermenging rechts-extremisme en anti-overheidsextremisme

In verschillende Europese landen is een zekere vermenging ontstaan tussen rechts-extremistische denkbeelden en uitingen van anti-overheidssentiment. In Duitsland bijvoorbeeld sluiten rechts-extremisten zich al langer aan bij de coronaprotesten. In mei bedreigde een Belgische militair een bekende viroloog vanwege de coronamaatregelen van de Belgische regering. De man werd al langer door de Belgische militaire inlichtingendienst in de gaten gehouden in verband met zijn rechts-extremistische sympathieën en zou voornemens zijn om een aanslag te plegen op de viroloog. Opvallend was dat tijdens de zoektocht naar de zwaarbewapende en inmiddels overleden militair, duizenden mensen in België én Nederland hun steun voor hem uitspraken.

Een ander voorbeeld komt uit Oostenrijk. De politie nam daar medio mei bij invallen in woningen van tegenstanders van de coronamaatregelen vuurwapens, munitie en zwaarden in beslag. De groep was volgens het ministerie van Binnenlandse Zaken van plan om bij een demonstratie tegen het Oostenrijkse coronabeleid politieagenten aan te vallen. In een online chatgroep zouden ze het onder meer hebben gehad over het gebruik van spijkerbommen en molotovcocktails. Mogelijk zijn de verdachten ook aanhangers van neonazistisch gedachtegoed, want er wordt ook onderzocht of er sprake is van het overtreden van het verbod op neonazistische activiteiten.

Opmars links-extremisme in Duitsland

In verschillende omringende landen is sprake van een opmars in links-extremistisch geweld. In Duitsland meldt het Bundesambt für Verfassungsschutz (BfV) dat extreemlinkse of anarchistische incidenten gewelddadiger en professioneler worden. Waar tot voor kort vooral sprake was van demonstraties organiseren links-extremisten zich tegenwoordig in toenemende mate in kleinschalige cellen, van waaruit geweld wordt gebruikt tegen de politie en staatsinstellingen. Ook richt men zich vaker op (extreem)rechtse personen. Opvallend zijn aanvallen op vitale infrastructuur en brandstichtingen bij bedrijven. Een brandstichting door anarchisten in München op 21 mei resulteerde in stroomuitval bij 20.000 huishoudens, vele winkels en gemeentelijke diensten. De Duitse politie hield in juni twee verdachten aan voor de brand. Mogelijke contacten met

Nederlandse links-extremisten worden momenteel onderzocht; dergelijke relaties kunnen bijdragen aan een verharding van de doorgaans primair activistische extreemlinkse scene in Nederland (zie hoofdstuk 5).

4. Internationale ontwikkelingen

ISIS

ISIS pleegt nog steeds geregeld aanslagen in Irak en Syrië. Tegelijkertijd heeft ISIS de laatste jaren een transformatie ondergaan van een organisatie die primair gericht was op de strijd in het kerngebied Irak en Syrië, naar een organisatie die meer en meer gericht is op het voeren van een wereldwijde jihad.

Turkije blijft voor ISIS van belang

Al langer is bekend dat ISIS faciliteringsnetwerken in Turkije heeft (zie onder meer DTN 52). Hoewel de Turkse autoriteiten de afgelopen periode diverse ISIS-leden arresteerden, onder meer vanwege de ontvoering van een jezidi-meisje van zeven, worden er nog steeds vanuit Turkije activiteiten voor ISIS verricht. Volgens het Amerikaanse ministerie van Financiën blijven er vanuit ISIS-cellen in Turkije geldstromen gaan naar ISIS in Syrië en Irak.

Al Qa'ida

In het Noordwesten van Syrië (provincie Idlib) vormt Hay'at Tahrir al-Sham (HTS) de facto het bestuur van de provincie Idlib. Onder de naam Jabhat al-Nusra was HTS het AQ-onderdeel in Syrië en wordt daarom vaak nog steeds als onderdeel van AQ beschouwd. HTS probeert echter van dat stempel, en daarmee van de internationale sanctielijst, af te komen.

Het is onwaarschijnlijk dat kern-AQ zelf een aanslag tegen het Westen voorbereidt. Eerder zal zij hiervoor gebruik maken van aan AQ gelieerde netwerken en organisaties, zoals AQ in Syrië, AQAS en Al Shabaab.

Zorgen over mogelijke heropleving jihadistisch terrorisme in Afghanistan na machtsovername Taliban

De radicaalislamitische Taliban hebben, na een snelle militaire opmars in augustus 2021, de macht in Afghanistan overgenomen en vervolgens het 'Islamitisch Emiraat van Afghanistan' uitgeroepen. Het beeld dat het Westen, vooral de Verenigde Staten, is verslagen door een radicaalislamitische strijdkracht wordt op social media propagandistisch breed uitgemeten door vooral aan al Qa'ida gelieerde bronnen. Hierbij wordt door As Sahab moslims opgeroepen om het voorbeeld van de Taliban te volgen en de wapens tegen het Westen op te nemen.

Hoe de Taliban zich gaan verhouden tot mogelijke terroristische activiteiten vanaf Afghaans grondgebied is nog ongewis. Formeel heeft de groepering zich te houden aan de Doha-akkoorden, waarin is vastgelegd dat Afghanistan geen uitvalsbasis mag worden voor terroristische groeperingen. Het eventueel ruimte laten aan terroristische groepen zou daarnaast de legitimiteit, de stabiliteit en veiligheid van het Talibanregime schaden. Tegelijkertijd hebben de Taliban nooit afstand genomen van Al Qa'ida (AQ), haar ideologie, langetermijndoelen en terroristische activiteiten. Indien de Taliban terroristische activiteiten in het land gaan toelaten, dan kan dat in verschillende opzichten (op termijn) impact hebben op de terroristische dreiging tegen het Westen, inclusief Nederland.

AQ zou zijn presentie in Afghanistan op termijn kunnen versterken en de capaciteiten kunnen uitbreiden. De banden tussen de Taliban en AQ zijn historisch gezien sterk. Er zijn nog altijd ongeveer vijfhonderd AQ-strijders in het land. Tevens bevindt de leider van al-Zawahiri zich vermoedelijk in het grensgebied tussen Afghanistan en Pakistan. Het is onwaarschijnlijk dat de Taliban ruimte gaan bieden aan de Islamitische Staat Khorasan Province (ISKP) die sinds 2014 ook actief is in Afghanistan. De Taliban en ISKP zijn namelijk geduchte vijanden op ideologisch en personeel vlak en streven verschillende doelen na. De bloedige aanslag van ISKP bij de luchthaven van Kaboel op 26 augustus maakte opnieuw duidelijk dat ISKP een geduchte vijand is van de Taliban. ISKP heeft sinds de oprichting een regionale focus en streeft vooralsnog geen internationale terroristische agenda na.

Internationaal wordt in de media vooral de vraag gesteld of Afghanistan een jihadistische *safe haven* kan worden waar westerlingen met jihadistische sympathieën, inclusief Nederlanders, naartoe zullen reizen. De NCTV schat in dat dit risico op termijn bestaat, maar dat het vermoedelijk niet om grote aantallen Nederlanders zal gaan. In de eerste plaats is de Nederlandse jihadistische beweging gefragmenteerd en mist het charismatisch leiderschap, waardoor ze op het moment waarschijnlijk niet in staat zijn om veel sympathisanten te mobiliseren om zich bij jihadistische groepen in Afghanistan aan te sluiten. Daarnaast heeft AQ op dit moment slechts een kleine aanwezigheid in Afghanistan en vergt het tijd om dit netwerk uit te bouwen. Ook is het religieuze belang van Afghanistan veel

kleiner dan dat van Syrië en Irak: volgens bepaalde islamitische overleveringen zal de beslissende strijd die het einde der tijden moet inleiden namelijk plaatsvinden in Syrië. Ook praktische overwegingen spelen een rol. Syrië was vanuit Turkije eenvoudig bereikbaar. Met de inname van de internationale luchthavens zal dat ook gaan gelden voor de grote steden in Afghanistan, maar het is vervolgens nog een opgave om aansluiting te vinden bij AQ-netwerken die zich vooral in bergachtige gebieden schuilhouden. Tot slot is er in Afghanistan – anders dan in Syrië – geen vijandelijk bewind dat bestreden moet worden.

Hoewel veel Europese landen aansturen op opvang van Afghaanse vluchtelingen in de regio, zal het aantal vluchtelingen uit Afghanistan richting de EU de komende tijd hoogstwaarschijnlijk toenemen. In een grote en gevarieerde vluchtelingenpopulatie is het mogelijk dat daar ook personen met een gewelddadige achtergrond bij zitten. Of de vluchtelingenstroom net als in de periode in 2014-2015 misbruikt gaat worden door terroristische organisaties (voor bijvoorbeeld het uitvoeren van aanslagen) lijkt op dit moment onwaarschijnlijk.

Sub-Sahara Afrika: jihadisme in de periferie

Afrika heeft de laatste jaren een prominentere plaats gekregen in de mondiale ambities van ISIS. Het zwaartepunt van ISIS' presentie op dit continent is hierbij komen te liggen in sub-Sahara Afrika. In de wereldwijd door ISIS geclaimde aanvallen is het aandeel van Afrikaanse ISIS-getrouwe groeperingen de afgelopen jaren met sprongen toegenomen. Dat de focus meer op Afrika is komen te liggen, was ook te horen in een audioboodschap van ISIS, afgelopen juni uitgebracht, waarin van alle ISIS-strijders wereldwijd die van de ISIS-provincies West-Afrika en Centraal-Afrika in het bijzonder lof kregen toegezwaaid. Behalve ISIS is ook Al Qa'ida (AQ) met 'filialen' in sub-Sahara Afrika vertegenwoordigd (in Somalië en de Sahelregio), en ook voor AQ zijn die de afgelopen jaren belangrijker geworden. Ze dragen evengoed bij aan het beeld van het groeiende succes van jihadistische groeperingen in sub-Sahara Afrika. Met hun *insurgencies* tegen lokale regimes zorgen deze jihadistische groeperingen voor regionale dreigingen. Westerse belangen in de regio lopen hierbij het risico te worden geraakt.

De ISIS- en AQ-getrouwe jihadistische groeperingen in sub-Sahara Afrika zijn primair gericht op lokale of regionale doelen, het zijn lokale kwesties en omstandigheden die deze relatief autonoom opererende groeperingen hoofdzakelijk beïnvloeden. Als zij erin slagen om hun positie in de betreffende regio's (verder) te consolideren en (meer) territoriale controle te verwerven, dan kunnen er jihadistische 'veilige havens' ontstaan. Dergelijke enclaves houden in potentie een nieuwe vorm van dreiging in omdat ze het mogelijk maken om van daaruit en in lijn met de visie van de moederorganisaties externe, regio-overstijgende aanslagen in het Westen te plannen. Een intentie daartoe is tot dusver alleen bij het in Somalië gevestigde AQ-'filiaal' al-Shabaab gebleken; dat ze ook aanwezig is bij andere groeperingen in sub-Sahara Afrika is vooralsnog niet waarschijnlijk.

Exemplarisch voor hoe niet alleen westerse, maar ook specifiek Nederlandse belangen in de regio kunnen worden geraakt, was de grootschalige jihadistische aanval eind maart 2021 in het gasrijke Mozambique door ISIS-Mozambique. Bij die aanval bestormden de strijders, die opereren onder de banier van ISIS' Centraal Afrika Provincie, de noordelijke kustplaats Palma, in de nabijheid waarvan door het Franse olie- en gasbedrijf Total een gasproject werd ontwikkeld. Na de aanval, waarbij ook twee westerse expats om het leven kwamen, besloot Total om het gasproject voor onbepaalde tijd stop te zetten, en contracten met een beroep op overmacht op te zeggen. Dit raakt ook Nederland: naast verlies van economische activiteit van Nederlandse, bij het gasproject betrokken en in gebied actieve bedrijven, dreigen hierdoor namelijk ook verschillende van hun investeringen verliesgevend te eindigen. De Nederlandse schatkist kan hierbij eveneens schade lijden vanwege een van overheidswege afgegeven garantiestelling van bijna 1 miljard euro aan een van die bedrijven.

5. Extremisme, radicalisering en polarisatie

Marginale rechts-extremistische organisaties en zoekende jongeren

Het Nederlandse extreemrechtse en rechts-extremistische landschap kent twee gezichten. Enerzijds leiden de gekende extreemrechtse groeperingen nog steeds een vrij marginaal bestaan zonder charismatisch leiders. Extreemrechtse en rechts-extremistische organisaties zoeken al jaren aansluiting bij actuele maatschappelijke thema's en protesten. Hoewel zij over het algemeen niet veel mensen weten te binden, is er in het afgelopen jaar rond de coronaprotesten wel een zekere vermenging ontstaan tussen rechtsextremisme en andere uitingen van anti-overheidssentiment. Ook proberen sommige personen onder de radar aan de weg te timmeren. Sommige gekende extreemrechtse personen willen een internationaal netwerk opzetten met gelijkgestemden in Duitsland, Oost-Europa en Scandinavië.

Anderzijds komen jongeren in de rechts-extremistische scene in hun zoektocht naar een wereldbeschouwelijke boodschap en kameraadschap niet (meer) uit bij de gekende Nederlandse groeperingen, maar zoeken ze hun heil juist online. Lang niet alle Nederlandse rechts-extremistische jongeren neigen naar terrorisme. Het Engelstalige discours van het rechts-extremistisch accelerationisme (zie hoofdstuk 2) klinkt binnen Nederlandstalige, rechts-extremistische chatgroepen beperkt door. De Nederlandstalige groepen zijn hoofdzakelijk neonazistisch van aard, wat zich uit in verheerlijking van Hitler en de Holocaust. Een deel van deze jongeren valt op vanwege hun grote toewijding. Zij zijn niet alleen online actief, maar schaffen ook offline voorwerpen aan zoals vlaggen, uniformen en andere extreemrechtse parafernalia. Sommige jongeren zijn vatbaar voor de online geboden zingeving en sociale omgeving. Online netwerken hebben een belangrijke sociale functie waarbij (virtuele) vriendschappen kunnen ontstaan en er wordt bijgedragen aan existentiële betekenisgeving. Behalve dat sommigen vooral een sociale omgeving zoeken, heeft het historisch gebrek aan grote rechts-extremistische organisaties met aansprekende leiders in Nederland eraan bijgedragen dat Nederland geen traditie kent van rechts-terroristisch geweld. Maar doordat ook Nederlandse jongeren actief zijn in de internationale, rechts-extremistische internetwereld is het accelerationisme hier inmiddels wel op beperkte schaal omarmd, zoals in hoofdstuk 2 is toegelicht. Binnen de Nederlandstalige online groepen is de drempel om gewelddadige acties te

bespreken laag. Dit kan leiden tot verdere verharding, intimidatie of geweld door alleenhandelende daders of kleine groepjes. In het geval van accelerationisten kan het mogelijk leiden tot terrorisme, zoals in hoofdstuk 2 is bericht.

Bij extreemlinks prevaleert activisme boven extremisme

Vergeleken met andere Europese landen blijft extreemlinks protest in Nederland voornamelijk activistisch van aard. Ook de Nederlandse dierenrechtenbeweging uit zich overwegend activistisch. Verschillende extreemlinkse groepjes waaronder anarchisten sluiten aan bij internationale campagnes, of reageren uit solidariteit op specifieke gebeurtenissen als de sloop van sociale huurwoningen. Internationale campagnes tegen het Europees migratiebeleid leiden in Nederland voornamelijk tot demonstraties of de verspreiding van posters. Het valt op dat klimaatactiegroepen in Nederland soms aansluiten bij de vreedzame demonstraties van anarchisten.

In de marges van het protest beginnen sommige extreemlinkse groepjes zich in woord en daad af te zetten tegen activisme. Zij reppen openlijk van een militante strijd tegen de staat en het kapitalisme. Een anarchistische groep claimde afgelopen jaar (ten onrechte) enkele kleinschalige aanslagen. Ondanks het beperkte animo in Nederland kunnen kleinschalige acties met hooguit lichte zaakschade het begin zijn van nieuwe extremistische activiteit. Mogelijk vinden links-extremisten een voedingsbodem in de onvrede over de overheid die heerst onder delen van de bevolking, gevoed door ontwikkelingen als de toeslagenaffaire, de uitgestelde economische gevolgen van COVID-19 en de rechtse zichtbaarheid bij de coronaprotesten en in de politiek.

Fragmentatie en vermenging bij de coronaprotesten

De coronaprotesten ontwikkelden zich tweeledig. Parallel aan de versoepeling van de coronamaatregelen in juni 2021 nam het aantal demonstraties tegen dezelfde maatregelen af. Maar tegelijkertijd bestaat het risico dat sommigen binnen de radicale onderstroom verder radicaliseren. Vanuit een permissieve context waarbinnen de drempel voor het (online) bespreken en plegen van buitenwettelijke acties lager is geworden, blijven gewelddadige acties plaatsvinden. Eind maart 2021 werd een man aangehouden voor het beramen van een aanslag met een vuurwerkbom op

een vaccinatielocatie in Den Helder. Dat de man op 15 oktober toch werd vrijgesproken, komt doordat onderdeel van de beschuldiging was dat hij een terroristisch oogmerk had met zijn plannen. Dat kon volgens de rechtbank niet worden vastgesteld. Ook in andere steden hebben zich in de afgelopen periode incidenten voorgedaan waarbij geïmproviseerde explosieven en molotovcocktails zijn aangetroffen bij testlocaties. Zulke incidenten passen in een bredere trend: volgens de politie en het OM is het aantal onderzoeken naar zelfgemaakte explosieven tijdens het coronajaar verdrievoudigd. Daarnaast vallen rond de protesten zogenoemde Defend-groepen op. Dit zijn anti-overheidsgroepen met mogelijk extreemrechtse invloeden waarbinnen vernieling, belediging, opruiing en geweld tegen de politie geaccepteerd zijn. Vanuit zulke groepen klonk ook sympathie voor de voortvluchtige Belgische militair (zie hoofdstuk 3).

De felle online toon van sommige complotdenkers leidde tot enkele rechtszaken. Uit de rechtszaken wordt duidelijk dat complotdenken kan bijdragen aan de dehumanisering van andersdenkenden en het afwijzen van democratische beginselen, vanuit een gepolariseerd wereldbeeld waarin compromisloos wij-zij denken centraal staat. Dit werkt verharding in de hand. Zo is een van de aanjagers van een complot over de vermeende betrokkenheid van zichtbare kopstukken van het coronabeleid bij een satanisch pedofielennetwerk wegens opruiing en bedreiging veroordeeld tot negen maanden gevangenisstraf, waarvan drie voorwaardelijk. Enkele van zijn volgers op sociale media en een sympathisant zijn veroordeeld voor opruiing en bedreiging van het RIVM.

Gedurende de coronapandemie is net als in andere Europese landen een zekere vermenging ontstaan tussen rechtsextremisme en uitingen van anti-overheidssentiment (zie hoofdstuk 3). Mensen uit rechts-extremistische hoek sluiten aan bij protesten, zijn te zien op YouTubekanalen die eerder vanuit maatschappelijk ongenoegen werden opgericht of hebben online connecties met complotdenkers. Andersom zoeken sommige aanjagers van het eclectische coronaprotest geregeld aansluiting bij extreemrechts. Ideeën worden uitgewisseld, waarbij extreemrechts antwoorden placht te hebben op sociaaleconomisch en cultureel gebied en op zingevingsvragen. Juist zingeving is voor mensen die ongenoegen ervaren een wenkend perspectief.

Vanuit een combinatie van wij-zij denken, complotconstructies, het verwerpen van de democratische rechtsorde en soms extreemrechts gedachtengoed, kan de radicale onderstroom van het coronaprotest haar tegenstanders wegzetten als vijanden, waartegen eigenrichting en geweld gerechtvaardigd zijn. Daarbij schuilt het gevaar van isolatie. Nu het coronaprotest afzwakt, blijft een deel van de hardere onderstroom over. Binnen afgezonderde online echoputten ziet dit deel haar eigen werkelijkheidsbeleving keer op keer bevestigd. Wanneer over enige tijd ook de laatste coronamaatregelen zijn verdwenen, kan deze onderstroom zich in woord en daad blijven verzetten tegen de overheid, media en wetenschap. Wel is het daarbij de vraag in hoeverre er ook zonder gemeenschappelijk onderwerp een zekere cohesie behouden blijft tussen degenen die elkaar tijdens de pandemie hebben gevonden in hun afkeer van de overheid.

Polarisatie

In het DTN wordt over negatieve vormen van polarisatie geschreven omdat deze kunnen bijdragen aan maatschappelijke onrust en/of een voedingsbodem kunnen vormen voor radicaliseringsprocessen. Bij de hieronder beschreven onderwerpen vindt protest of gepolariseerd debat plaats dat leidt tot verharding, zowel in het digitale domein als in de fysieke wereld.

Naar aanleiding van de escalatie van het Israëlisch-Palestijns conflict in mei, zijn er – net als in 2014 – op diverse plaatsen in ons land pro-Palestijnse demonstraties gehouden. Daarbij werden antisemitische leuzen gescandeerd en met kalifaatvlaggen gezwaaid.

De organisatoren en deelnemers van de demonstraties waren ogenschijnlijk gemêleerd; van klassieke actoren, groepen uit de Nederlands-Palestijnse gemeenschap, linkse groepen, tot ad hoc online initiatieven waarbij het moeilijker is de ideologische achtergrond te achterhalen.

Vanwege de hoogoplopende emoties, vooral aan pro-Palestijnse zijde, bestond het risico dat een alleenhandelende dader of kleine groepen radicale of buitenwettelijke methodes gingen hanteren, met mogelijk joodse objecten als doelwit. De vernieling van het monument 'Cuijkse joden' in Cuijk was daar een concreet voorbeeld van. De pro-Palestijnse protesten in Nederland stopten nadat Israël en Hamas op 20 mei een bestand sloten. Gelet op de aanwezige voedingsbodem voor spanningen

zijn bij een eventuele nieuwe escalatie tussen Israël en Palestijnse groepen opnieuw dergelijke incidenten in Nederland voorstelbaar.

Salafisme en informele lesinstituten

Het salafisme is een fundamentalistische hervormingsbeweging binnen de Islam die het leven wil inrichten naar het voorbeeld van de eerste drie generaties moslims en een letterlijke interpretatie van de religieuze bronnen voorstaat. Salafisten zien het daarbij als hun plicht de islamitische gemeenschap te zuiveren van zaken die zij zelf beschouwen als niet-islamitisch.

Het salafisme als gedachtegoed is niet problematisch, maar de aansporingen van aanjagers die kunnen leiden tot problematisch gedrag wel. Salafistische aanjagers vormen in Nederland in absolute termen de minderheid, maar hun invloed is disproportioneel groot. Aanbieders van meer gematigde stromingen binnen de Islam kunnen door de effecten van deze invloed worden weggeconcurreerd. In extreme vorm kunnen salafistische aanjagers anderen ertoe verplichten om andersdenkenden actief te haten en de rechtsstaat af te wijzen, waardoor het reële gevaar ontstaat dat moslims in den brede onder druk van deze aanjagers beperkt worden (volledig) deel te nemen aan onze democratische samenleving.

Problematische gedragingen door antidemocratische, intolerante en anti-integratieve elementen binnen het salafisme zouden op termijn kunnen leiden tot polarisatie in de samenleving en een ondermijning van de democratische rechtsorde.

Sinds het voorjaar van 2018 is er sprake van intensieve en aanhoudende inspanningen van salafistische aanjagers op het terrein van informele lessen. Salafistische aanjagers hebben hun infrastructuur in de informele lessen in de afgelopen twee jaar versterkt, uitgebreid en geprofessionaliseerd. Deze informele lessen worden bekostigd zowel uit eigen kring als met financiering uit het buitenland.

Het aantal leerlingen op de bestaande salafistische informele lesinstituten groeide de afgelopen jaren gestaag. De door salafistische aanjagers aangeboden lessen krijgen veel belangstelling en hebben een grote aantrekkingskracht. Er lijkt een gebrek aan tegenaanbod te zijn vanuit de

niet-salafistische gemeenschap. Het achterblijven van het aanbod van lessen van andere islamitische stromingen brengt met zich mee dat het salafisme in feite een disproportionele invloed heeft op de moslimgemeenschap.

Alhoewel salafistische informele lesinstituten strafrechtelijk gezien veelal geen haat zaaien, kunnen deze lessen wel een problematisch effect hebben en er kan een polariserende werking vanuit gaan. Denkbeelden die kenmerkend (en onderscheidend) zijn voor het salafisme kunnen namelijk leiden tot polarisatie en onverdraagzaamheid en als voedingsbodem fungeren voor radicalisering. Het biedt een zwart-witbeeld over de islam, waarbij alles wat niet strookt met de dit denkbeeld wordt verafschuwd. Hierbij gaat het onder andere om afkeer van homo's, ongelovigen, christenen, joden en andersdenkende moslims.

De oprichting van informele islamitische lesinstituten op salafistische grondslag past binnen de trend van een toenemende institutionalisering van de salafistische gemeenschap waarbij gelovigen in zoveel mogelijk aspecten van het leven kunnen terugvallen op eigen organisaties. De vrees is dat deze institutionalisering kan leiden tot verzuiling, segregatie en isolationisme.

Over het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland

Nederland werkt met een systeem van dreigingsniveaus die aangeven hoe groot de kans is op een terroristische aanslag. De NCTV publiceert hiertoe driemaal per jaar het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN), een globale analyse van de nationale en internationale terroristische dreiging tegen Nederland. Het DTN is gebaseerd op informatie van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten en van de politie, openbronneninformatie, informatie van buitenlandse partners en analyses van ambassadepersoneel.

Uitgave
Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding
en Veiligheid (NCTV)
Postbus 20301, 2500 EH Den Haag
Turfmarkt 147, 2511 DP Den Haag
070 751 5050

Meer informatie
www.nctv.nl
info@nctv.minjenv.nl
@nctv_nl

oktober 2021